

Utolsó éveiben is írja az eseményeket, melyek vele történnek meg, reményeit, csalódásait. Nyolcvannégy éves korában van még benne annyi erő, szellemi frissesség, hogy Drezdába utazzon. Megéri még azt az országgyűlést is, melytől a nevelésügy felkarolását várja – de – hiába. Az országgyűlés halála hónapjában ér véget.

Nem a martonvásári „idegenek között” érte a halál; báró Forray Andrásné dukai birtokán halt meg 1861-ben 86 évesen.

Tevékenysége igen sokrétű volt, s jelentőset alkotott a pedagógia és közéleti tevékenység más területein is, de valamennyi közül a legmaradandóbbnak az bizonyult, amit az óvodai nevelés meghonosítása és elterjesztése érdekében tett. Talán pontosan ezért érzem méltánytalanul kevésnek azt és ahogyan napjainkban nevével találkozhatunk. A teljesség igénye nélkül sorolom fel azokat a helyeket, ahol nevével „fémjelzik” az intézményt. (1) Budapest, Brunszvik Teréz Napköziotthonos óvoda [Bp., Attila út 89.]; (2) Budapest, Erzsébetvárosi Gr. Brunszvik Teréz óvodavédő Egyesület; (3) Körös Főiskola Brunszvik Teréz Óvóképző Intézete [Békéscsaba]; (4) Tessedik Sámuel Főiskola Brunszvik Teréz Óvóképző Intézete; (5) Vecsés, Brunszvik Teréz Óvoda [Vecsés, Telepi út 41–43.]

Természetesen az ő nevét viseli a martonvásári Óvodatörténeti Múzeum is, és ami a ma óvónőjének igazi büszkeség, érdem, hogy a pedagógiai munkáért egybeként a Brunszvik Teréz-díjat veheti át.

Ha mozaikszerűen is, de e rövid emlékeztető is igazolja azt, hogy nem volt könnyű életút Brunszvik Terézé. Nemes célt, kitartó, jó munkával szolgált. Amennyiben a 8-as számú főúton Körmen felé utazunk, ahol a 84-es út keresztezi a főutat, található Duka község. A falu temetőjében alussza örök álmát Brunszvik Teréz grófnő, rokonai sírboltjában. Utazásunk közben pihenünk meg, menjünk be a falu temetőjébe, keressük fel sírját, s emlékezzünk az első óvoda megalapítójára!

Molnár Márta

Irodalom: Brunszvik Teréz pedagógiai munkássága. Tankönyvkiadó, Bp., 1962.; *Dániel Anna*: Teréz küldetése. Kossuth Könyvkiadó. Bp., 1986.; „Ezer éves a magyarországi iskola” Veszprém megyei neveléstörténelmi tanulmányok, Veszprém megyei Pedagógiai Intézet. Veszprém, 1995.; *Élet és Tudomány* 1990. VII. 6.; *Kelemen Elemér*: Ezeréves a magyar iskola. Lapok a neveléstörténetből. Kiadja a Pedagógusok Szakszervezete Országos Irodája, 1994.; *Lázár István*: S középen ott a Velencei-tó... Móra Könyvkiadó 1979.; Neveléstörténelem. A tanító és a Tanítóképző Intézetek V. osztályának számára. Bp. A Szent István Társulat kiadása. Bp., 1945.

Kettőszáz éve született a szlovén himnusz költője, France Prešeren¹

Az idén a legnagyobb szlovén költő születésének kétszázadik évfordulóját ünnepeljük, az elmúlt évben a halálának 150-ik évfordulójára emlékeztünk. Prešeren helye a szlovén kultúrában és szerepe a nemzet tudat alakításában olyan jelentős, hogy Szlovéniában úgy döntöttek, 2000 legyen Prešeren, és a szlovén kultúra éve. Miért volt Prešeren munkássága a szlovén nép nyelvének és irodalmának sarokköve?

Prešeren a szlovén költészet első klasszikusa, akinek munkássága a fejlett európai költészet élvonalába tartozik. Ő volt az első, aki szuverén módon átlépte a provinciális irodalom határait, az addigi tanító jellegű költészetet autonóm művészetté alakította át. Prešeren munkásságának jelentőségét emeli, hogy nem egy csoportos, generációs áttörést jelentett, hanem egy magányos, személyes vívmányt.

A szlovének a róluk szóló első írott emlékek óta – a VIII. századtól egészen 1990-ig – mindig a szomszédos nagyobb népcsoportok uralma alatt éltek, nagy, többnemzetiségű és több-

¹ Elhangzott 2000. február 6-án a Budapesti Szlovének Egyesületében, a szlovén kultúra ünnepe alkalmából.

Dr. Prešeren

A költő arcképét emlékezetből rajzolta M. Koželj 1862-ben.

Verseket az 1820-as években kezdett írni, még egyetemista korában. Korai verseit azonban elégette. Nyilvános költői pályafutása 1830-ban kezdődött, amikor megjelent első verse a *Krajnska ébelica* költői almanachban, melyet barátja, Matija Čop szerkesztett. Prešeren költészete ezzel ismertté vált, de nemcsak azért, mert a versek jók voltak, hanem mert botrányt kavart velük. A legismertebb Szonettkoszorúban ugyanis nyilvánosan megnevezte azt a jómódú fiatal hölgyet, aki meghihlette.

1846 decemberében jelent meg egyetlen verseskötete, *France Prešeren Versei* címmel. Ennek a vékony kötetnek a jelentősége óriási, vele a szlovén nyelv elnyerte helyét az európai irodalomban. Prešerenrel a szlovén nemzetnek világszínvonalú költője lett, aki tehetségét a legkülönbözőbb versformák mesteri alkalmazásával bizonyította. Prešeren Versei megalapozták a modern szlovén irodalmat.

A balladákat, románcokat, gázeleket² is tartalmazó kötet legjelentősebb alkotásai a szonettek. A Szonettkoszorú mesteri remekmű. Minden szonett utolsó sora a következő szonett első soraként tér vissza, egészen a tizennegyedik szonettig, amelynek utolsó sora az első szonett első sorának ismétlése. A tizenötödik szonettet a tizennégy megismételt verssor alkotja. Ezt Prešeren azzal tetézi, hogy minden szonett első betűjéből szerelmének neve olvasható: Primcovi Juliji. A Szonettkoszorú nemcsak technikailag tökéletes, hanem mély tartalmat is közvetít: a koszorúba Prešeren belefonja a szerelmet, hazaszeretetet és a költészetet.

A kötet utolsó részét a Keresztelés a Savicánál eposz alkotja, amely a költő gondolatait összegzi alkotói pályafutásának csúcán. A költemény leírja a szlovének áttérését a kereszténységre a VIII. században. A költő a szerelmi, történelmi és vallási tematikát úgy köti össze, hogy az egyben önvallomás is. Az eposz két részből áll, a Bevezetőből és a Keresztelésből, mindkettőt Črtomir, a főszereplő és annak története köti össze. Az eposz történelmi háttere az alpesi szlávok katolikus hitre való erőszakos térítése a VIII. század második felében és a bajor

nyelvű államalakulatokban, ahol az önálló szlovén identitás és nyelv iránti törekvéseket nemigen tűrték el. A történelem során többször fenyegette őket a nemzeti identitás elvesztése, de ezeket a veszélyeket mindig sikerült legyőzniük. Ennek a szívósságnak az okai többértékesek, és nagyon fontos szerepet játszott közöttük a nyelv. Az 1000 körüli brizini emlékek azt bizonyítják, hogy a szlovén nyelv korai változata a keresztény tanok leírását szolgálta. Ekkor a szlovének a kereszténység felvételével hivatalosan az európai kultúra részévé váltak. A teljes Szentírás 1584-es fordítása a szlovén protestánsok által hozzájárult a szlovén irodalmi norma megalapozásához. A XVIII. század végi szlovén nemzeti megújítást a különböző szlovén nyelvjárásokban megjelentetett drámák, versek és újságok alapozták meg. A nemzeti öntudat lényegét azonban France Prešeren fogalmazta meg.

Prešeren a gorenyszkói Vrba-n, egy jellegzetesen szlovén faluban született. Gyermekkorában viszonylag boldog lehetett. A nyolc gyermek közül a legtehetségebbet, Francet, tanulni küldték, ebben nagybátyja támogatását is élvezte. Később ügyvédnek tanult Bécsben. Hazatérése után, 1828-ban nem sikerült saját ügyvédi irodát nyitnia, életének nagy részében másoknak dolgozott. Az osztrák hatóságok élete utolsó éveiben engedélyezték számára, hogy saját ügyvédi irodát nyisson Kranjban. Meghalt, még mielőtt megvalósíthatta volna hosszú éveken át dédelgetett vágyát.

² A közel-keleti és perzsa költészetre jellemző versforma, amely a német romantika közvetítésével jutott el Kelet-Közép-Európába.

keresztény hadakkal való harc. A Bevezetőben Črtomir eposzi hős, a kicsi, de hajlíthatatlan pogány sereg vezetője, amelynek egy harc során minden tagja odavész. Csak Črtomir marad élve. A vereség után Črtomir először öngyilkosságra gondol, de az elkeseredésből Bogomilára, a pogány pap lányára való emlékezés menti ki. Črtomir újból reménykedni kezd, s már a szerelmi boldogság tervét szövi a történelmi vereség után. De itt is vereséget szenved. Bogomila a néppel együtt áttért a keresztény hitre és fogadalmat tett Istennek, azért, hogy Črtomirt megóvja a haláltól, lemondva ezzel a földi boldogságukról. Črtomir mindezt vereségként fogja fel, Bogomila határtalan szerelme azonban új elhatározásra bírja. Népe iránti hűsége is arra ösztönzi, hogy elfogadja Bogomila és a nép új hitét, a kereszténységet és a papi hivatást választja az élethez való ragaszkodás egyetlen lehetőségeként. Mindezt azonban inkább lemondóan teszi, mint lelkesedéssel, a személyes boldogtalanság teljes tudatában. Črtomir az eposz második részében már nem eposzi hős, hanem megtört személyiség, a modern, lelkiileg megosztott hősökre emlékeztet.

A hőskötemény komoly és sikeres kísérlet a szlovén történelem döntő pillanatának bemutatására, amikor a nemzet sorsa dőlt el, a szlovén érdekek iránti legmélyebb elkötelezettséggel. Figyelembe véve a szlovén nemzet nagyságát és korlátozott erejét, a külső nyomásokkal való nyílt ellenszegülés a nemzet teljes megszűnéséhez vezetett volna, ami más szláv népek esetében meg is történt. Črtomir nemcsak hogy megkeresztelkedett, hanem az új hit képviselőjévé kellett válnia, és a hitet testvérei között kellett hirdetnie. A változást a nemzet csak így fogadhatta el, így őrizve meg saját identitását. Ha jól belegondolunk, ez a tanulság ma is érvényes. Prešeren ebből a szemszögből is példa nélkül álló nemzeti költő, hiszen a nemzettel kapcsolatos meglátásai még ma is időszerűek.

Prešeren költészetének csúcsa a Pohárköszöntő. 1844 őszén keletkezett, de a cenzúra nem engedélyezte megjelenését a verseskötetben, így csak a metternichi abszolútizmus bukása után jelenhetett meg 1848-ban a Novice újságban. A vers vezérgondolata, a szlovén nép szabadságának radikális követelése, a nemzetek egyenjogúságának és baráti együttélésének humanista víziójából fakad. Ennek alapja a francia forradalom ideája a nemzetek egyenlőségéről, szabadságáról és barátságáról. Prešeren programversét a nemzeti önállóság gondolatán kívül az intim emberségesség is jellemzi. A záró részben fő értéként maga az ember áll, saját személyes értékeivel: „Éljenek mindenknek, akik köztünk jó emberek!” A szlovén nemzet történelme során a Pohárköszöntő fontos szerepet játszott, erősen időszerű volt a megszállás és a II. világháború alatt. Az önálló állam megalakulásakor a hetedik versszaka nemzeti himnusz lett.

*Éljenek mind a népek,
kik várják már a nagy napot,
mely a földkerekségnek
hoz békésebb virradatot;
mennyi rab
lesz szabad
és jó szomszéd a nap alatt!*

Prešeren 1849. február 8-án halt meg. Annak ellenére, hogy temetése Kranjban nagy esemény volt, úgy tűnt, hogy munkásságát gyorsan elfelejtik. Josip Stritar volt az első, aki 1866-ban kimondta: „Ami az angoloknak Shakespeare, olaszoknak Dante, németeknek Goethe, oroszoknak Puskin, lengyeleknek Mickiewicz, az a szlovéneknek Prešeren.” Ettől kezdve számított Prešeren munkássága a szlovén nemzeti kultúra csúcsának, ekkor vált szlovén nemzeti mítosszá. Munkássága a későbbi szlovén irodalom példaképe és modellje lett.

Követelések a szlovén nyelv egyenjogúságára az iskolákban és hivatalokban határozottabb formában csak 1849 után jelentkeztek. Az Osztrák–Magyar Monarchiában a szlovén nyelv a bíróságokon 1882-ben nyert egyenjogúságot, ez évben vezették be, mint hivatalos nyelvet a ljubljana-i városházán; az 1870-es évektől az 1890-es évekig a szlovének önálló osztályokat alapíthattak a kétnyelvű gimnáziumokban. A bécsi parlamentben az első szlovén beszédet 1896-ban tartotta meg Ivan Šušteršič; az Osztrák–Magyar Monarchia szétesésekor 1919-ben jutottak a szlovének önálló saját egyetemhez. Az 1920-ban létrejött Délsláv Királyságban közvetlenül a második világháború előtt alakult meg az első tisztán szlovén gimnázium

Goricában. 1938-ban alakult meg a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia. A szuverén szlovén állam pedig csak 1991-ben jött létre.

Prešeren költészete ezek meglétét feltételezte és burkoltan követelte. Költészetében a fejlett, szabad nemzet ideája élt, bár az maga ilyen formában még nem létezett és csak lassan, nehezen alakult ki. Így történhetett, hogy az irodalmi nemzet a politikai nemzeteknél sokkal korábban kialakult. Prešeren nemcsak a legnagyobb szlovén költő, hanem a szlovén nemzet központi történelmi személyisége is, nemzeti identitásának jelképe. A szlovének újkori történelme során Prešeren neve és küldetése iránytű volt a nemzeti öntudat fejlesztésében, a szlovének önállósulási törekvéseinek szellemi vezéralakja.

Egy nemzet kultúrájának egyik legfontosabb alapja a nyelv. A legnehezebb időkben a nyelv volt az, aminek köszönhetően a szlovén nemzet nem tűnt el a népek süllyesztőjében. A nyelv az a csillag, ami alapján messziről felismerik egymást az egyazon kultúrához tartozók. Ma itt együtt ünnepelünk és emlékezünk szlovének Szlovéniából és a nemzetállam határain kívül élők. Nehéz a kisebbségi lét, de egyben egy nemzet szívósságának bizonyítéka is. Amíg a költők és írók nemzettársaik legmélyebb gondolatait, reményeit, érzelmeit közvetítették, a nemzet élni fog, a nehéz körülmények ellenére is. Amíg Prešerenjeink, Messnerjeink lesznek, nem kell félni az eltűnéstől.

Ksenija Škrilec

80 éves a Nagyatádi-féle földreform törvény

A földnek, olyan országban, mint hazánk, különös jelentősége van, hiszen az élet alapja, a termelés nélkülözhetetlen tényezője. A föld fontos szerepe készteti az államot arra, hogy a birtoklás kérdését szabályozza. Ez a földbirtok-politika, ami nem más, mint azoknak az elveknek és tevékenységeknek az összessége, amelyekkel az állam a birtokrend kialakítását irányítani törekszik. A birtokpolitikának az a célja, hogy a mezőgazdaság területén az életlehetőséget gyarapítsa, a szaporodó népesség számára új megélhetési formát teremtsen, de legyen figyelemmel a birtokmegosztás gazdasági hatásaira is, tehát az életképes, önálló birtokok szaporítását tekinti főfeladatának.

Ezeket a célkitűzéseket szerette volna megvalósítani az első világháború befejezését követően Nagyatádi Szabó István is eredeti földreform-programjával. Annak, hogy végül is nem az eredeti elképzelést fogadták el, nagyon sok okra vezethető vissza. Ettől függetlenül úgy érezzük, hogy a mostani kerek évforduló kapcsán emlékeznünk kell erre az eseménysorra.

2000. október 1-jén volt nyolcvan éve annak, hogy a Magyar Nemzetgyűlés elfogadta az 1920:XXIX. számú törvénycikket a házhelyek kijelöléséről és kishaszonbérletek alakításáról. Ugyancsak 80 éve lesz annak, hogy 1920. december 1-jén elfogadták az 1920:XXXVI. számú törvénycikket a földbirtok helyesebb megosztását szabályzó rendelkezésekről. Noha nem mindig szokás törvények kihirdetéséről megemlékezni, most mégis kivételt teszünk. E jogszabályrendszer hosszadalmas végrehajtása igénybe vette szinte az egész két világháború közötti időszakot, másrészt ez az aktus az elbukott forradalom árnyékában olyan nagy várakozással és reménnyel töltötte el a magyar parasztság szegényebb rétegeit, hogy ennek jelentőségét az utókornak is illik érzékelné.

Az Országos Kisgazda és Földműves Párt, amelyet Nagyatádi Szabó István újjászervezett, 1919. október 12-én tette közzé pártprogramját a Kaposváron tartott nagygyűlésen. Ebben becsületes föld- és progresszív adóreformot követeltek. Követelték valamennyi kötött formájú földbirtok (hitbizományi, egyházi, részvénytársasági stb.) teljes területének kisajátítását. Ugyanakkor a külföldi állampolgársággal rendelkezők birtokainak az eljövendő földreform céljaira való kisajátítását is javasolták. A párt programja a szabad forgalmú nagy- és középirtokok 500 kat. holdon felüli területét, valamint a háború alatt szerzett földbirtokok 200 kat. holdon felüli területét is a földreform céljaira javasolta igénybe venni. A Kisgazdapárt programja azt is követelte, hogy a földreformot állami közreműködéssel hajtsák végre, de a helyi önkormányzati szervek – a községek, az úrbéres testületek, a falusi hitelszövetkezetek – köz-